

UPPTÄCK Europa Geografi Norden

Lärraranvisning Textview

Verksnummer: 40140

Lärraranvisningens innehåll

Lärraranvisningen är till för att du som undervisande lärare ska få information om hur den pedagogiskt anpassade boken skiljer sig från originalboken och hur ni kan arbeta med den. Nedan kan du läsa vad respektive del i lärraranvisningen handlar om, så att du kan förbereda och planera arbetet med läromedlet på bästa sätt.

- **Generella förändringar av boken**
Under denna rubrik beskrivs de generella tillägg och ändringar som är gjorda i den punktskriftsläsande elevens bok, till exempel på vilket sätt ikoner eller text i marginalen är hanterade.
- **Sidspecifika förändringar**
Här kan du läsa om sidspecifika tillägg och ändringar som är gjorda i den pedagogiskt anpassade boken. Det kan till exempel vara en övning som omarbetats eller en bild som flyttats.
- **Till läsaren**
I den pedagogiskt anpassade boken återfinns alltid en text som riktar sig till eleven. Samma text hittar du också i lärraranvisningen. Den innehåller information som kan vara bra för läsaren att känna till innan arbetet med boken påbörjas. Läs denna text tillsammans med eleven!
- **Pedagogiska tips**
I denna del av dokumentet hittar du pedagogiska och metodiska förslag på hur ni kan arbeta med de olika uppgifterna i boken. Du hittar också exempel på hur skolan bör tänka kring läxor, taktila bilder, provsituationer osv. Här återfinns också förslag på olika pedagogiska hjälpmedel som skolan kan behöva köpa in eller ta fram för att ni ska kunna arbeta med boken på ett bra sätt.
- **Bildbeskrivningar**
Här hittar du en sammanställning av alla de bildbeskrivningar som beskriver originalbokens bilder.

Återkoppling och synpunkter

Dela gärna med dig av dina synpunkter på den pedagogiska anpassningen av denna bok till anpassningsfunktionen@spsm.se eller ring oss på tel. 010-473 50 00.

Behöver du komma i kontakt med försäljningen går det bra att mejla till order@spsm.se eller ringa på tel. 020-23 23 00.

Trevlig läsning!

Lärraranvisning

Titel: Upptäck Europa Norden

Författare: Bengtsson

ISBN: 978-91-47-11037-7

Innehåll

Generella förändringar av boken	1
Sidspecifika förändringar.....	3
Till läsaren.....	20
Pedagogiska tips	21
Bildbeskrivningar	24

Generella förändringar av boken

- Pedagogisk anpassning gör läromedel tillgängliga för elever med synnedsättning genom omarbetningar av visuellt beroende text och bilder. Målet med pedagogisk anpassning är att elever med svår synnedsättning/blindhet ska kunna använda läromedlet på samma sätt som sina klasskamrater. De anpassade uppgifterna ska ha samma pedagogiska innebörd som förlagan och eleven ska vara lika självgående i den anpassade boken som de övriga klasskamraterna i sina böcker.
- Plocka upp svällpappersbilderna så snart du kan och förvara pärmarna stående. Svällpappersbilderna kan klibba ihop och den tryckta punktskriften, i exempelvis innehållsförteckning och nycklar, riskerar att plattas till och om de förvaras liggande. Den tillfälliga doft som kan förekomma då svällpappersbilderna är nytryckta hinner också avta tills de ska användas av eleven.
- Innehåll, Register, Bildbeskrivningar och Lärraranvisningar är placerade under separata flikar.
- I boken finns två maskotar. Den ena är svart och den andra är grön. När de säger något står det Svart eller Grön säger:.
- Endast de bilder som behövs för förståelsen av texten har fått bildbeskrivning. Då är oftast bildtexten inkluderad i bildbeskrivningen. Det innebär att bildtexten som står i svartskriftsboken har kompletterats med en bildbeskrivning. På så sätt för eleven en känsla för vad bilden föreställer samtidigt som hen läser bildtexten. Uppmärksamma eleven på att bildtexterna därför skiljer sig från de bildtexter som står i svartskriftsboken.
- Onödiga versaler utgår.
- Kursiv och fetmarkering av ord eller hela meningar utgår i de fall de är utan betydelse. Vissa ord har dock markerats och då med VERSALER.

- Det finns många rutor i svartskriftsboken. Dessa har i de flesta fall skrivits som brödtext och placerats där de hör hemma. Några rutor finns dock kvar markerade som textruta. Det är i de fall rutorna inte innehåller någon rubrik och är svåra att placera.
- I början av varje kapitel finns en faktaruta. Bilden på kartan är bildbeskriven direkt i brödtexten. Under faktarutan finns några spännande fakta att läsa. Dessa fakta har i många fall kompletterats med en rubrik så att eleven vet att "här kommer något nytt."
- I slutet av varje område (exempelvis Norden och Baltikum, Västeuropa) finns en tabell där de olika länderna jämförs med avseende på exempelvis storlek, folkmängd och markanvändning. Tabellen är omgjord till en lista och bilden är omräknad till procent. Så här kan det se ut (ex. sidan 55):

Land: Sverige
 Yta (störst först): `450000 " km"^2`
 Folkmängd: 9,5 miljoner
 Huvudstad: Stockholm
 Bokstav på bil: S
 Så används marken:
 Skog 50%
 Jordbruk 10%
 Annan mark t.ex. städer, berg 40%

Land: Norge
 Yta: `385200 " km"^2`
 Folkmängd: 5 miljoner
 Huvudstad: Oslo
 Bokstav på bil: N
 Så används marken:
 Skog 25%
 Jordbruk 5%
 Annan mark t.ex. städer, berg 70%
 osv.

Per sida kan du läsa hur bilderna är omräknade till procent.

- Till denna bok ingår en **Europakarta med EU**. För att kunna arbeta med boken fullt ut är det också bra att ha tillgång till: **Nordenpaketet** (beställningsnummer 6673) **Sverigekarta** (beställningsnummer 6592) och **Europapaketen** (beställningsnummer 6674). Om ni inte redan har dessa kartpaket på skolan behöver ni beställa dem och de kommer att kunna användas många gånger även i andra ämnen.
- Plocka ut de kartor som eleven behöver jobba med allteftersom ni kommer till ett nytt land. De ligger inte någon hänvisning till svällpappersbild till kartorna.
- Tabeller är omgjorda till listor.

Sidspecifika förändringar

4

Hello Europe!

Visa på elevens taktila världskarta var Europa är beläget.

5

Europakarta

Använd elevens Europakarta. Lägg gärna ner lite extra tid på en individuell genomgång av kartan. Hur ser länderna ut på den taktila kartan? Var i Europa är länderna belägna? (sett från eleven och Sverige) osv.

Eleven har fått Europakartans namngeografi följande sätt:

Följande länder hör till Europa:

- Norden och Baltikum: Island, Norge, Sverige, Danmark, Finland, Estland, Lettland, Litauen
- Västeuropa: Irland, Storbritannien, Nederländerna, Belgien, Luxemburg, Frankrike, Monaco
- Centraleuropa: Tyskland, Polen, Schweiz, Liechtenstein, Österrike, Tjeckien, Slovakien, Ungern
- Östeuropa: Ryssland, Vitryssland, Ukraina, Moldavien, Rumänien, Bulgarien, Turkiet
- Sydeuropa: Portugal, Spanien, Andorra, Italien, Vatikanstaten, San Marino, Slovenien, Kroatien, Bosnien och Hercegovina, Serbien, Montenegro, Kosovo, Makedonien, Albanien, Grekland. Cypern.

6

Geografi – världens ämne!

Eleven har bildens information som text.

Naturgeografi

Läge:

Vatten: sjöar, floder, hav

Topografi: osv.

Kulturgeografi

Ekonomi: Industri, service, jordbruk

Befolkning:

Historia: osv.

6

Välj en plats!

Även här har eleven bildens information som vanligt text.

8

Klimatzoner

Gör en individuell genomgång av vilka länder i stort som hör till varje zon. Markera zonernas gränser med exv. vaxsnören på elevens svällpapperskarta. En elev med synnedsättning har inte Europas gränser och utseende som en inre bild på samma sätt som de seende eleverna. Det är därför väl använd tid att stanna upp lite och samtidigt som eleven lär sig lite mera om var i Europa olika länder är belägna så befasts också kunskaperna om hur klimatet växlar beroende på var man bor.

9

Medeltemperatur/Klimat

Elevens tabell har fått följande utseende:

Plats: Svalbard, Norge

Medeltemperatur i juli: +4,7 grader C

Medeltemperatur i januari: -10,7 grader C

Klimat: Polarklimat osv.

10

Europas natur

Kolla i skolans kartförråd om det möjligen hänger en karta med taktila upphöjningar för bergsområden etc. för då kan den komma till användning nu. En del jordglober har också motsvarande taktil yta. I annat fall använd elevens taktila kartor där Europas bergsområden och floder är markerade. Gör en individuell genomgång av kapitlets olika områden och visa taktilt var dessa är belägna i Europa.

14

Befolkningskarta

Det går inte att taktilt ge likvärdig information på en svällpappersbild som de seende eleverna får genom att kolla på sina kartor. Eleven har därför fått en förenklad bildbeskrivning som kan förstärkas genom att man använder elevens svällpapperskarta och markera med olika stora kulnålar den information som man vill att eleven ska få. Den taktila kartan kan man sätta fast på ett mjukt underlag (exv. en korkplatta) så sitter nålarna bättre fast.

16

Markera länderna som personerna kommer från med häftmassa/kulnålar på elevernas taktila Europakarta.

17

Flyktingbåt

Förtydliga bilden genom att berätta lite mera om hur mycket folk som man kan se på båten och hur det kan se ut på de flyktingbåtar som kommer/har kommit till Europa via Medelhavet.

18

Tecknade bilder

De tecknade personerna har fått en sammanfattande bildbeskrivning, men samtala gärna om de tecknade figurerna. Varför har tysken kortbyxor på sig och en korv under armen? Varför har den "svenska" figuren enbart ett par resväskor? osv.

20

Europa år 100 – år 1980

Att tolka taktila bilder tar tid för en elev med synnedsättning och därför kan man nöja sig med att markera Romarrikets gränser med vaxsnören på en av eleven taktila Europakartor. Det viktigaste är ju att eleven får en uppfattning om hur stort riket var.

Det som kartan "Europa år 1980" visar man kan förmedla med ord. Tyskland var uppdelat i Öst- och Västtyskland, Tjeckoslovakien och Jugoslavien hade ännu inte delats upp i olika mindre länder och Estland, Lettland och Litauen hörde till dåvarande Sovjetunionen.

21

EU-länder

Eleven har fått samtliga EU-länder och icke-medlemmar som text.

22

Tabell

Tabellen presenterar varje lands fakta för sig.

Världsdel: Asien

Yta i miljoner km²: 43,8

Antal länder: 49 st

Befolknings i miljoner: 4052

Antal personer/km²: 128

Andel som bor i tätorter: 36 procent

Medellivslängd: 65,9 år osv.

24

Norden och Baltikum

Kolla tillsammans på elevens taktila Europakarta så att eleven blir medveten om vilka länder som hör till området samt hur de är belägna i förhållande till varandra.

Förtydliga bildinformationen genom att markera områdena på elevens taktila Europakarta/Nordenkarta exv. med kulnålar.

27

Diagram temperatur/nederbörd

Diagram tar tid att avläsa så eleven har fått orternas högsta och lägsta värden i sin bildbeskrivning. Det kan vara bra att påpeka att temperatur och nederbörd växlar mellan månaderna, men även under varje enskild månad. Bokens text och diagrammens information (Helsingfors) krockar nämligen då det enligt bokens text kan bli upp till +30 grader C under sommaren och enligt diagrammet är medeltemperaturen endast +15 grader. Detta kanske kan behöva få en förklaring. Förtydliga det som diagrammen vill förmedla.

28

Befolkningsfördelningskarta (se även tidigare info)

Ännu en karta som inte kan ge samma information som de seendes karta. Resonera med eleven var och varför det lever fler människor på vissa platser och andra områden till och med är mer eller mindre folktomma. Förtydliga eventuellt med kulnålar de platser där det är flest invånare/km² och koppla dem exempelvis till Europas största städer. Berätta även varför befolkningen på Island främst bor längst kusterna eller varför det är ganska glest uppe vid Ishavet.

29

Sysselsättning i Norden

Cirkeldiagrammet utgår. Eleven har fått dess information som vanlig text.

30

Norden för 25 000 år sedan

Visa taktilt isens utbredning på elevens taktila Europakarta. Markera isens utbredningsgräns med vaxsnöre eller täck över aktuellt område med ett material i exempelvis lite tjockare mjukplast som sätts fast med häftmassa.

30

1500-talet/idag

Eleven har fått en bildbeskrivning men den kan naturligtvis visas på någon av elevens taktila Nordenskartor. Ta vara på alla sätt att förmedla och förankra ny kunskap.

33

Samernas flagga - Sámpí

Samernas flagga finns att beställa från SPSM Läromedel. Om man inte har tillgång till en taktill sameflagga kan den enkelt ritas på elevens ritmuff eller Blackboard. Förklara gärna vad de olika färgerna symboliserar samt att man kan se samma färger i samernas traditionella klädsel, kolten.

Berätta även lite om den tecknade bilden som visar en same i traditionell klädsel.

34

Sveriges flagga – EU:s flagga, Sverigekarta

Visa gärna elev flaggorna taktill. Berätta hur EU:s flagga ser ut och förklara vad de 12 stjärnorna symboliserar.

Använd elevens taktilla Sverigekarta. Visa och märk ut på kartan var eleven bor så kan han/hon ha detta som utgångspunkt för vidare inläring. Det är viktigt att eleven kan förankra ny kunskap exv. utifrån sin egen hemort.

36

Kon-Tiki

Berätta lite mera om hur Kon-Tiki-flotten är uppbyggd av nio stockar i balsaträd som surrats fast med rep av hampa och glöm inte bort flottens storlek.

37

Fjord – en havsvik

Illustrera bildtexten med en enkel skiss på elevens ritmuff.

39

17 maj – Norges nationaldag

Ge eleven information om att Norges nationaldag firas över hela Norge med parader. Då går stora som små klädda i sina landskapsdräkter med norska flaggan vajande i sina händer genom samhällena. Den största paraden är i Oslo. Utvalda skolklasser och föreningar går med sina flaggor längst Oslos huvudgata Karl Johan upp mot slottet där kungafamiljen står på slottsbalkongen och vinkar.

40

Legoland

Berätta lite om vad man kan tänkas få se om man reser till Legoland. Illustrera gärna med något som är byggt i lego.

43

Den lille Havfrue

Berätta om den lilla bronsskulpturen som sitter på en sten vid vattenbrynet i Köpenhamn.

45

Mumintrollen

Illustrera Mumintrollet med en enkel skiss på elevens ritmuff eller Blackboard.

48

En vulkanö

Illustrera bilden på ritmuff. Skippta oväsentliga detaljer och rita endast det som är av vikt.

55

”Så används marken” har räknats om till procent:

Sverige

Skog 50%

Jordbruk 10%

Annan mark t.ex. städer, berg 40%

Norge

Skog 25%

Jordbruk 5%

Annan mark t.ex. städer, berg 70%

Finland

Skog 75%

Jordbruk 8%

Annan mark t.ex. städer, berg 17%

Island

Skog 0%

Jordbruk 20%

Annan mark t.ex. städer, berg 80%

Litauen

Skog 30%

Jordbruk 53%

Annan mark t.ex. städer, berg 17%

Lettland

Skog 43%

Jordbruk 27%

Annan mark t.ex. städer, berg 30%

Estland

Skog 43%

Jordbruk 33%

Annan mark t.ex. städer, berg 24%

Danmark

Skog 10%

Jordbruk 55%

Annan mark t.ex. städer, berg 35%

56

Bergskedjor

Gör en individuell genomgång av var de olika bergskedjorna är belägna. Bergskedjorna kan enkelt markeras på elevens karta med vaxsnören.

57

Alperna - Skanderna

Rita enkla bildillustrationer på elevens ritmuff/Blackboard så eleven får en taktill känsla för vad som skiljer nya och gamla bergstoppar.

57

Berg påverkar klimatet

Även här kan man förtydliga vad som händer när luft kommer in från havet mot Skanderna på elevens ritmuff.

58

Västeuropa

Förtydliga bildinformationen genom att markera områdena på elevens taktilla Europakarta. De olika bildtexterna kan markeras med en kulnålar.

Gör gärna en individuell genomgång av Västeuropas länders gränser, huvudstäder etc. innan genomgång av kapitlet i helklass. Eleven med synnedsättning behöver få förförståelse för att kunna hänga med vid en klassgenomgång. De seende eleverna får detta utan att de direkt är medvetna om det genom synen vilket eleven med synnedsättning inte har möjlighet till.

61

Ny mark av havets botten

Illustrera bokens bilder på elevens ritmuff.

62/65

Kolfyndigheter- inv/km²

Kolfyndigheterna kan markeras med kulnålar på elevens taktila Europakarta. Samtala om de samband som man kan få fram genom att jämföra tidigare markeringar som visade invånare/km² kontra kolmarkeringarna. Gör eleven uppmärksam på var Europas stora städer är belägna kontra kolfyndigheterna.

66

Vingummi, fotboll och te

Här finns ett gyllen tillfälle att taktilt illustra typiska saker, här från Storbritannien. Det är mycket enklare att komma ihåg ny kunskap om man har något som man kan hänga upp kunskaperna på. För den som har en synnedsättning är det viktigt att alla sinnen utnyttjas.

68

Cirkeldiagram

Cirkeldiagrammet har utgått och ersatts med text.

69

Tower Bridge

Berätta lite mera om Tower Bridge och gör en enkel skiss av bron och dess torn på elevens ritmuff. Informera eleven om att det är en klaffbro byggd i sten etc.

73

Kolla så att eleven vet hur en väderkvarn ser ut. Man ska inte ta förgivet att detta är fallet. Rita gärna en enkel skiss på elevens ritmuff/Blackboard.

74

Smurf m.m.

Kolla så att eleven vet vad en smurf är för en slags figur. Visa gärna en taktil sådan och varför inte förgylla dagen med lite choklad om så är tillåtet. Det gäller att hitta infallsvinklar som eleven kan koppla ihop sina kunskaper med.

76

Babar m.m.

Ta vara på de tillfällen som ges för att förstärka inläringen om respektive land. Babar är ju en känd sagofigur så rita gärna Babar på elevens ritmuff.

81

Så används marken har räknats om till procent:

Frankrike

Skog 26%
Jordbruk 36%
Annan mark t.ex. städer, berg 38%

Storbritannien

Skog 10%
Jordbruk 25%
Annan mark t.ex. städer, berg 65%

Irland

Skog 4%
Jordbruk 13%
Annan mark t.ex. städer, berg 83%

Nederländerna

Skog 10%
Jordbruk 30%
Annan mark t.ex. städer, berg 60%

Belgien

Skog 20%
Jordbruk 25%
Annan mark t.ex. städer, berg 55%

Sverige

Skog 50%
Jordbruk 10%
Annan mark t.ex. städer, berg 40%

82

Märk ut Rehn med vaxsnöre på elevens taktila karta med Europas floder.

83

Floder – Hav

Gör en individuell genomgång på elevens taktila karta.

84

Vatten ska räcka till mycket

Elevens bildbeskrivning ger bara en översiktlig information. Berätta om vad den tecknade bilden vill visa.

85

Vattnets kretslopp

Gör en individuell genomgång av vattnets kretslopp. Rita en enkel skiss och sätt ut punktskriftssiffror med häftmassa eller skriv siffrorna direkt på ritmuffsbilden med hjälp av perkinsmaskinen.

86

Grundvatten

Rita en enkel skiss på elevens ritmuff/Blackboard.

87

Månen drar till sig vattnet

Visa på en jordglob med hjälp av taktil material, som får symbolisera vatten, hur förhållandena förändras beroende på månens placering. Man kan naturligtvis även rita en enkel skiss på elevens ritmuff.

88

Centraleuropa

Förtydliga bildinformationen på sidorna 88-89 genom att markera området på elevens taktila Europakarta. De olika bildtexterna kan markeras med häftmassa eller kulnålar.

Gör en individuell genomgång av Centraleuropa, ländernas gränser, huvudstäder etc. innan genomgång av kapitlet i helklass.

90

Om eleven fått en individuell genomgång av den taktila kartan så bör eleven nu kunna själv kolla på sin karta och följa med i texten.

91

Diagram temperatur/nederbörd

Diagram tar tid att avläsa så eleven har fått orternas högsta och lägsta värden i sin bildbeskrivning. Det kan bra att påpeka att temperatur och nederbörd växlar mellan månaderna. Förtydliga det som diagrammen vill förmedla.

96

Europa 1949

Visa på elevens taktila karta hur gränserna förändrades i Europa. Uppllys eleven om hur Tyskland delades i Öst- och Västtyskland, att Tjeckien och Slovakien var ett land osv.

99

Beethoven

Lyssna gärna på "Europahymnen" och njut av några pepparkakor. När man har en elev med synnedsättning gäller det att ta vara på alla sinnen!

100

Vindkraftverk - slott

Kolla så att eleven vet hur ett vindkraftverk ser ut och fungerar. Visa gärna taktil hur vingarna längst upp kommer i rörelse av vinden osv. Ett tips skulle kunna vara att göra en vindsnurra i papper.

Även slottet kan behöva förtydligas genom att man berättar lite mera detaljerat hur det ser ut, varför det ligger på en höjd, anledningen till alla torn och muren runt slottet.

102

Fällkniv/Pingu

Visa gärna en taktil armékniv och rita Pingu på elevens ritmuff.

104

Mozart

Porträttet utgår, men berätta t.ex. om Mozarts hårfrisyr och hur man klädde sig på Mozarts tid. Lyssna gärna på något av Mozarts musikaliska verk.

108

Kafka och kristallglas

Förtydliga bilderna. Kolla om eleven har koll på hur exempelvis en kristallkrona ser ut.

109

Det dansande huset

Illustrera detta originella hus på elevens ritmuff (skippa alla onödiga detaljer) och berätta att man har tyckt att det ser ut som ett dansande par där av namnet på huset.

110

Visent

Kolla så att eleven med synnedsättning vet hur en visent ser ut etc.

115

Så används marken har räknats om till procent:

Tyskland

Skog 30%

Jordbruk 20%

Annan mark t.ex. städer, berg 50%

Polen

Skog 28%
Jordbruk 50%
Annan mark t.ex. städer, berg 22%

Ungern

Skog 20%
Jordbruk 53%
Annan mark t.ex. städer, berg 27%

Österrike

Skog 40%
Jordbruk 20%
Annan mark t.ex. städer, berg 42%

Tjeckien

Skog 32%
Jordbruk 45%
Annan mark t.ex. städer, berg 23%

Slovakien

Skog 40%
Jordbruk 34%
Annan mark t.ex. städer, berg 26%

Schweiz

Skog 30%
Jordbruk 13%
Annan mark t.ex. städer, berg 57%

Sverige

Skog 50%
Jordbruk 10%
Annan mark t.ex. städer, berg 40%

120

Östeuropa

Gör en individuell hör genomgång av Östeuropa, länder, floder städer etc. Markera på elevens karta var de olika bildtexterna hemma.

123

Diagram - temperatur/nederbörd

Glöm inte bort att påpeka att temperatur och nederbörd växlar mellan månaderna. Förtydliga gärna det som diagrammen vill förmedla.

129

Matrjosjka

Här finns ännu ett bra tillfälle att taktilt ge eleven något att sammankoppla med aktuellt land, Ryssland.

131

Världens längsta järnväg

Illustra järnvägens sträckning på elevens taktila karta. Markera med vaxsnöre.

141

Så används marken har räknats om till procent:

Ryssland

Skog 45%

Jordbruk 10%

Annan mark t.ex. städer, berg 45%

Ukraina

Skog 18%

Jordbruk 57%

Annan mark t.ex. städer, berg 25%

Rumänien

Skog 25%

Jordbruk 65%

Annan mark t.ex. städer, berg 10%

Vitryssland

Skog 33%

Jordbruk 32%

Annan mark t.ex. städer, berg 35%

Bulgarien

Skog 35%

Jordbruk 40%

Annan mark t.ex. städer, berg 25%

Moldavien

Skog 10%

Jordbruk 75%

Annan mark t.ex. städer, berg 15%

Sverige

Skog 50%

Jordbruk 10%

Annan mark t.ex. städer, berg 40%

144

Oljeborring

Rita en enkel skiss på elevens ritmuff.

145

Energi från naturen

Även här kan man illustrera med en enkel bild.

148

Sydeuropa

Utgå från elevens taktila kartor och gör en individuell genomgång av Sydeuropas länder. Markera på elevens karta var de olika bildtexterna hör hemma.

151

Diagram temperatur/nederbörd

Glöm inte bort att påpeka att temperatur och nederbörd växlar mellan månaderna. Förtydliga gärna det som diagrammen vill förmedla.

153

Diagram – oliver

Texten har fått följande förändringar:

Oliver

Oliverna är olivträdets frukter. De innehåller mycket olja.

Människorna i Sydeuropa tycker mycket om att äta oliver. Det kan du se här *nedan*:

Antalet kg oliver som en person i genomsnitt äter på ett år.

Grekland: 25 kg

Spanien: 15 kg

Italien: 12 kg

Sverige: 0,6 kg

Så här gör man olivolja

1. Oliverna skördas. Med en käpp slår man bland ... osv.

Träna att dra slutsatser utifrån den information man får ovan.

Berätta gärna lite extra om hur man odlar oliver, skördar och dess väg fram till att vi har dem här i någon form i Sverige.

Kolla även så att eleven verkligen vet vad oliver är, att de har olika färg beroende på när de skördas. Smaka gärna på oliver och olivolja. Viktigt att ta vara på alla tillfällen där man konkret och taktilt kan befästa en kunskap.

Finns tiden ritar man naturligtvis diagrammet på elevens ritmuff och samtalar utifrån diagrammet.

154

Kork

Kolla så att eleven verkligen vet vad kork är. Visa gärna något gjort i kork.

159

Lutande tornet i Pisa

Rita en enkel taktil bild. Berätta gärna lite mera om tornet exv. att det från början byggdes som ett vanligt klocktorn. Det är ungefär 55 meter högt och tog drygt 180 år att bygga men började luta redan innan det var färdigbyggt år 1360.

160

Colosseum

Berätta hur utomhusteatern ser ut t.ex. att den är ellipsformad, byggd i sten/marmor och har inget tak. Den rymmer drygt 85000 personer. Här hade man strider mellan vilda djur, gladiatorspel men även avrättningar.

162

OS-symbolen

Rita OS-ringarna på elevens ritmuff.

Berätta lite om att de fem sammanflätade ringarnas färger ska representera fem av våra världsdelar och åtminstone en av ringarnas färger finns med i deltagande ländernas flaggor.

173

Så används marken har räknats om till procent:

Spanien

Skog 32%

Jordbruk 40%

Annan mark t.ex. städer, berg 28%

Italien

Skog 20%

Jordbruk 38%

Annan mark t.ex. städer, berg 42%

Grekland

Skog 20%

Jordbruk 30%

Annan mark t.ex. städer, berg 50%

Portugal

Skog 35%

Jordbruk 33%

Annan mark t.ex. städer, berg 32%

Serbien

Skog -

Jordbruk -

Annan mark t.ex. städer, berg -

Kroatien

Skog 36%

Jordbruk 24%

Annan mark t.ex. städer, berg 40%

Bosnien och Hercegovina

Skog 50%

Jordbruk 20%

Annan mark t.ex. städer, berg 30%

Albanien

Skog 38%

Jordbruk 26%

Annan mark t.ex. städer, berg 36%

Makedonien

Skog 40%

Jordbruk 27%

Annan mark t.ex. städer, berg 33%

Slovenien

Skog 52%

Jordbruk 13%

Annan mark t.ex. städer, berg 35%

Montenegro

Skog -

Jordbruk -

Annan mark t.ex. städer, berg -

Sverige

Skog 50%

Jordbruk 10%

Annan mark t.ex. städer, berg 40%

174-175

Spännande platser i Europa

Här kan man förstärka taktilt, exempelvis visa hur Stonehenges stenar är uppbyggda, rita kupolerna på Vasilijkatedralen osv.

Till läsaren

Hej!

- Innehåll, text, bildbeskrivning och läraranvisning finns under separata flikar.
- Registret på sid 179 är också placerat under egen flik.
- Det finns många bildtexter i boken. Många av dem har fått tillagd text, en bildbeskrivning. Då får du koll på vad bilden visar, samtidigt som du läser bildtexten. Det innebär att dina bildtexter skiljer sig från svartskriftsbokens.
- Boken har två ritade figurer som man skulle kunna kalla för bokens maskotar. Den ena är grön med stora ögon och den andra en svart hårboll. De dyker upp ibland med lite extra information eller så berättar de om vad det är du ska göra. De har fått namn efter sina färger: Grön och Svart.
- Det ingår en Europakarta som du kommer att använda många gånger. Din lärare kommer att förbereda kartorna innan du jobbar med dem.
- Du behöver taktila kartor som du plockar fram till varje land som du läser om, ett Europapaket i svällpapper. När du kommer till exempelvis Belgien plockar du fram den kartan ur paketet med Europakartor. Dessa använder du även när du ska lösa arbetsbokens uppgifter.
- Om det saknas bilder kan du be din lärare rita en enkel taktil bild på din ritmuff.

Lycka till!

Pedagogiska tips

- Gör **alltid** en individuell genomgång med eleven inför varje nytt kapitel och tänk efter vad vill jag som pedagog att eleven ska kunna efter genomgången kapitel. Anpassa undervisning utifrån detta!
- Boken innehåller två tecknade figurer som man kan säga är bokseriens maskotar. De har en mera framträdande roll i Arbetsboken där de ger eleven information om vad som eleven ska träna etc. När de dyker upp står det: Svart eller Grön. Om de inte har något att förmedla utgår de.
- Bilder/fotografier har oftast fått en bildbeskrivning. Då kan bildtexten vara inkluderad i själva bildbeskrivningen. När bildtexten är tillräckligt informativ i sig själv skrivs ingen kompletterande bildbeskrivning. Eftersom bildtexterna av denna anledning skiljer sig mellan den anpassade boken och svartskriftsboken, är det viktigt att eleven är medveten om detta.
- Bildbeskrivningarna kan **aldrig** ge exakt samma information som de seende eleverna får genom att se på bilderna, samtala därför gärna om bilderna och **ge den extra information** som eleven med synnedsättning kan ha nytta av för att få samma förståelse som de seende eleverna.
- Utgå **alltid** från den enskilde elevens befintliga kunskaper. Försök få eleven att hitta på egna sätt att "hänga" upp sina nya kunskaper. Det hör till allmänbildningen att veta var Rom eller London är belägna eller att Norge är ett land där skidåkning är en vanlig fritidsaktivitet etc. Tyvärr är denna information inte lika lättillgänglig för en elev med synnedsättning som för de seende eleverna och därför är den individuella genomgången så viktig. De seende eleverna får så mycket gratis genom synen som icke seende behöver få tillgång till på ett annat sätt. En pedagogisk utmaning som också uppskattas mycket av seende elever.
- Boken levereras med en Europakarta i svällpapper som läraren behöver förbereda inför ett nytt moment då eleverna arbetar med Europa som helhet, exempelvis bergskedjor, floder, befolkning. Boken behöver kompletteras med ett Europapaket som innehåller alla länder i Europa, en Sverigekarta samt ett Nordenpaket. Kartorna som ingår i dessa paket ska plockas fram och användas vid läsning av aktuellt land. Förbered kartorna enligt sidspecifika tips och var alltid förberedd på vilken information som eftersöks. Beställ kartorna i god tid!
- Vid den individuella genomgången av kapitlet i stort inför varje nytt arbetsområde inkluderas en genomgång av aktuell taktila karta. På så sätt kan eleven få en förförståelse som underlättar för eleven med synnedsättning att hänga med i klassrumsundervisningen. Att tolka taktila kartor är tidsödande och svårt och eleven behöver få många tillfällen att träna detta. Ta därför tillfället i akt att på ett naturligt sätt få in denna träning i undervisningen!
- För att kunna återanvända taktila kartor kan man skriva en "nyckel" med förkortningar med den information man vill förmedla på kartan och sedan sätta

motsvarande förkortningar med häftmassa på kartan. Man kan också förtydliga med vaxsnöre. Exempelvis på sidan 20, Romarrikets gränser.

- Det kan även vara bra att kunna sätta fast elevens karta på ett mjukare underlag (exv. en platta i kork från SPSM, bestnr. 6015) för då kan man markera med kulnålar, vaxsnöre eller annat taktilmaterial för att sedan även kunna återanvända karta.
- Ett tips för att inte glömma bort att det finns en svällpappersbild kan vara att vid mottagande av materialet skriv ett S i svartskriftsboken vid aktuella bilder.
- Använd en jordglob för att få förståelse för hur Europa ligger i förhållande till övriga världsdelar, eller visa exv. Golfströmmen på jordgloben.
- Man kan beställa kartor och andra taktila bilder från SPSM Läromedel, www.webbshop.spsm.se. Kom dock ihåg att göra alla beställningar i god tid.
- För att veta vilka svällpappersbilder man kan ha användning för kan man kolla på bilderna genom att gå in på **webbshop.spsm.se** och skriva in bildens artikelnummer i fritextrutan. Svällpappersbilder på flaggor " 53 flaggor från hela världen" finns exempelvis att köpa.
- Elevens "Fakta om land" har fått en kort skriftlig beskrivning av landets flagga samt uppgift om landet är medlem i EU eller ej. Ibland kan det vara bra att förtydliga flaggbeskrivningen med en enkel skiss på elevens ritmuff eller Blackboard. Landsfaktainformationen har fått följande utförande:
Fakta:
Sveriges flagga: Den är rektangulär med ett gult, liggande kors på blå botten.
Sverige är medlem i EU.
Invånare: 9,5 miljoner
Huvudstad: Stockholm osv.
- Eleven kan behöva hjälp att tolka procentsatserna i listan där olika länder jämförs (exempelvis sidan 55). Här har bilden i svartskriftsboken räknats om till procent för att eleven ska få en chans att jämföra ländernas markanvändning. Om eleven känner sig osäker på procent kan en god idé vara att till exempel bygga procenten i bråk istället.
- Ritmuffen är ett bra hjälpmedel då det saknas taktila bilder exv. en vulkan i genomskäring (sid 48). Rita en enkel skiss. Skala bort all onödig information. Man kan även göra det enkelt för sig genom att göra en kopia av den bild man vill rita genom att kopiera den i skolans kopiator. Sedan är det bara att stoppa in den kopierade bilden i ritmuffen. Fyll i de konturer som Du anser behövs för förståelsen och skriv sedan den text som eleven behöver genom att sätta in ritmuffen i elevens Perkinsmaskin eller Blackboard (Best.nr: 10326).
- Till de flesta länder finns det lite info om kända personer, mat, föremål etc. Dessa texter är oftast skrivna som vanlig text och bilderna som hör till texterna kan behöva få lite extra muntlig information. Berätta exempelvis hur Kon-Tiki såg ut, hur den var byggd osv. eller vad som var tidstypiskt för hårfrisyrerna på Mozart tid.

En elev med synnedsättning går miste om så mycket av information som vi bara tar för givet och får serverat utan att vi egentligen är medvetna om det.

- Gör eleven uppmärksam på sidan 178 där finns en sammanställning med de största länderna i Europa, de längsta floderna osv.
- Tänk på att det tar **längre tid** för en elev med svår synnedsättning att läsa igenom texterna och att läsa igenom bildbeskrivningarna kräver extra tid.
- Vid prov har eleven med synnedsättning också rätt att få **mera tid** till sitt förfogande.
- Läs "Till läsaren" gemensamt med eleven så att han/hon får information om bokens upplägg och utformning.

Bildbeskrivningar

4

I boken finns två maskotar. Den ena är svart och ser ut som en hårboll. Den andra är grön med stora ögon. När de säger något står det Svart eller Grön.

Grön och Svart säger:

Hello Europe!

Hallo Europa!

Ciao Europa!

Pozdrav Europa!

14

Karta som visar Europas befolkning. Mycket tätbefolkat är England, Nederländerna, Belgien, västra Tyskland och norra Italien. Glesbefolkat är norra Ryssland och Norden.

17

En lite större fiskebåt fullastad med flyktingar. Några sitter till och med på relingen. Endast ett fåtal har flytvästar. Det finns inget skydd mot vare sig sol, regn eller vind.

18

En tecknad bild med fem personer som står framför en disk med blommor. Bakom disken står en kvinna. De fem personerna frågar kvinnan vad blommorna kostar.

- Vad kostar det? frågar en tjej som har två resväskor på en transportvagn.
- Was kostet das? (tyska) frågar en man klädd i skjorta, kortbyxor med hängslen och en hatt på huvudet. Under armen har han en stor korv.
- How much does it cost? (engelska) frågar en kostymklädd man med en hatt som har rund kulle.
- Hvad koster det? (norska) frågar en sportklädd man med toppluva i rött, vitt och blått. Han håller i ett par skidor och stavar.
- Combien ça coûte? (franska) frågar en man med mustasch. Han är klädd i skjorta, långbyxor, väst och har en basker på huvudet. Under armen har han en baguette.

20

Två kartor över Europa

Europa år 100

För 2 000 år sedan styrdes en stor del av Europa från staden Rom. När det romerska riket var som störst sträckte det sig från England ända bort till Svarta havet. Många av dagens stora städer i Europa grundades av romarna. Det gäller London, Paris och många fler.

Europa år 1980

Det är inte så länge sedan Europa såg ut så här. Idag har Öst- och Västtyskland slagits ihop till Tyskland. Jämför med kartan på sidan 21. Kan du hitta fler saker som har förändrats? (På kartan kan man se att det då fanns ett land som hette Jugoslavien. Där ligger nu bland annat Montenegro, Bosnien och Hercegovina, Kosovo, och Kroatien. Här finns också ett jättestort land som heter Sovjetunionen. Det ligger bland annat där Ryssland ligger idag.)

21

Det här är ett av många EU-möten i Bryssel. På väggen hänger medlemsländernas flaggor med EU-flaggan i mitten. Den är rektangulär med blå bottenfärg och en cirkel med 12 gula stjärnor mitt på flaggan.

27

En ensam, grön folkvagnsbuss står parkerad på ett svart, öde lavaområde.

27

Två diagram som jämför medeltemperatur i grader Celsius och nederbörd i mm. I Bergen växlar temperaturen mellan +5 – +15 grader. I Helsingfors – 7 till + 15 grader. I Bergen kommer det mellan 100 och 280 mm regn under en månad medan det i Helsingfors bara kommer mellan 30 och 80

mm.

28

Norden - befolkningskarta

Här kan man se att på Island, i norra Sverige och Finland bor flest människor vid kusten. Detta gäller även södra Norge. Danmark och de baltiska staterna har en mera jämnt fördelad befolkning. Runt Oslo, Stockholm, Göteborg, Malmö/Köpenhamn området och Helsingfors är det mera tätbefolkat.

29

På våren smälter snön i Skanderna. Smältvattnet rinner ner i stora älvar. Av vattnets kraft i älven kan man göra elkraft i stora vattenkraftverk. Nästan all el i Norge och ungefär hälften av elen i Sverige kommer från vattenkraft.

Fotografiet visar de enorma vattenmassor som forsar ut ur dammarna vid ett kraftverk. Vattnen skummar fram och man kan ana vilka krafter som finns i vattnet.

30

Kartan visar inlandsisen utbredning över Norden, de baltiska staterna, nordvästra Ryssland, stora delar av Storbritannien och Irland samt Alperna.

30

Två Nordenkartor

Genom historien har länderna i Norden sett olika ut. På 1500-talet var Danmark och Norge i en union, men hit hörde då även de svenska landskapen Skåne, Halland, Bohuslän, Jämtland och Härjedalen.

Sverige och Finland var ett land. Jämför med hur det är idag.

32

En rödklädd längdskidåkare har just gått i mål och vunnit med några skidlängder före en vitklädd skidåkare. Den rödklädde skidåkaren höjer armarna upp i luften i en segergest.

33

Samernas flagga

Flaggan är rektangulär med lodräta band i färgerna rött, grönt, gult och blått. Mitt på flaggan en cirkel där ena halva är blå och den andra röd.

33

En kamouflagemålad pansarvagn på toppen av en snöklädd kulle. Tre soldater syns. En svensk flagga vajar över vagnen.

34

Pippi Långstrump har rullat en snöboll som är dubbelt så hög som henne själv. Pippi är klädd i en allt för stor stickad, vit tröja med blåa och röda ränder.

34

Ett porträtt av Alfred Nobel. Han känns igen på sitt mörka helskägg.

35

Många hus i Sverige ser ut så här. En röd, timrad stuga med vita knutar och fönsterkarmar. Framför stugan vajar den svenska flaggan högt uppe i toppen på en vit flaggstång. Den röda färgen började man använda på 1600-talet för att husen skulle likna de ståtliga tegelhusen i städerna. Färgen kom från Falu koppargruva och kallas än idag för Falu rödfärg.

35

Ett porträtt av Carl von Linné. Han sitter vid ett bord med handen liggande på bordet. I handen håller han sin favorit blomma, linnean. Han har gråvitt, långt, lockigt hår.

36

Flotten har ett fyrkantigt segel samt flera flaggor bl.a. den svenska och den norska. På flotten har man byggt ett litet "hus" som skydd mot havets vågor.

36

En person åker Telemark. Pjäxorna sitter endast fast på skidorna vid tårna.

37

Varje dag, året om lämnar ett fartyg hamnen i staden Bergen med kurs mot Kirkenes i Nordnorge. Resan tur och retur tar elva dagar. Den kallas Hurtigruten och där har båtar gått sedan 1830-talet.

Det stora frakt- och passagerarfartyget är på väg in i en av Norges många fjordar. I fjärran ser man snöklädda fjäll.

38

En oljeplattform är byggd i flera våningar. Ur ett högt rör stiger eldslågor och svart rök mot skyn.

Från sådana här oljeplattformer pumpar man upp olja. Här finns bostäder för oljearbetarna, kök, träningslokaler, landningsplats för helikoptrar och mycket annat.

39

Varje år avgörs världens nordligaste maratonlopp på Svalbard. Vissa år måste man först skrämja bort isbjörnarna innan löparna kan börja springa.

På fotot ser man tre löpare som springer på en väg som går genom ett kargt landskap. Vid sidan av vägen står en varningsskylt med en bild på en isbjörn och texten: Gjelder hele Svalbard. I bakgrunden ser man snöklädda bergstoppar.

40

Två pojkar står och tittar på några miniatyrbåtar som åker på en konstgjord flod. Flera fina höghus i olika färger står längs med floden, som en del av en liten stad. Allt är byggt av lego!

41

Tavlan visar hur Skagenmålarna sitter runt ett dukat bord ute i en trädgård. I förgrunden sitter några kvinnor samt en liten flicka. Herrarna står upp och höjer sina glas till en "skål" och kanske ett "Hipp, hipp hurra" för någon av dem.

42

Porträtt av författaren H.C. Andersen. Han har mörkt, slätkammat hår som når lite nedanför öronen.

42

I Danmark finns det över 10 miljoner grisar. Den här hade rymt. Nu bär bonden den tillbaka. Det är inte så lätt eftersom en gris kan väga 100 kg.

På bilden bär en man en stor gris. Grisen ser rätt nöjd ut!

43

Mitt i Köpenhamn ligger Nyhavn. Längs kajkanten trängs restauranger och caféer. Från Nyhavn kan man åka rundturer med båt i Köpenhamns hamn. På foto vänder en båt med turister framför kajen där folk sitter och äter. Två danska flaggor vajar vid kajkanten.

44

Fotografiet visar en timrad, liten stuga, en sauna, som är byggd nära en sjö.

45

Från ett flygplansfönster kan man se det skogsklädda landskapet och Finlands många sjöar.

46

Året är 1945 och andra världskriget är över. Äntligen får de finska krigsbarnen åka hem till sina föräldrar i Finland. På det svartvita fotot ser man hur barnen står uppradade med en liten väska i handen och en lapp med namn och adress hängande runt halsen.

46

På väg in till hamnen i Mariehamn på Åland kan det bli lite trångt ibland. Hit kommer färjor från Stockholm, Åbo och Helsingfors. På fotografiet ser man en kille som står och fiskar samtidigt som tre stora färjor passerar.

47

Domkyrkan vid Senatstorget är en av Helsingfors populäraste turistsevärdheter. Det är en stor, vit kyrka med höga pelare och flera kupoler.

49

När varmvattnet under jorden kokar blir trycket så stort att vatten sprutar rakt upp i luften. En het källa som sprutar vatten då och då kallas för gejser.

Bilden visar en gejser som sprutar vattnet cirka 16 meter rakt upp i luften! Marken runt omkring är platt, men längre bort ser man att landskapet är bergigt. Några människor står bredvid gejsern och tittar på.

50

Tre cirkeldiagram som visar vilket språk man talar i de baltiska staterna.

Andel språk som talas:

- Estland
Estniska och övriga språk: ca 2/3
Ryska: ca 1/3
- Lettland
Lettiska och övriga språk: ca 2/3
Ryska: ca 1/3

- Litauen
Litauiska och övriga språk: ca 9/10
Övriga talar ryska eller polska.

50

Karta över Baltikum som ligger mycket nära Sverige. Estland, Lettland och Litauen är tre av våra grannländer.

Här är det mest lågland.

51

Fotot är taget vid det kullerstensbelagda torget mot Tallinns rådhus. På husen hänger gammeldags smidda skyltar som visar vad som säljs i respektive affär.

Toppen på rådhusets smala torn kallas för "Gamle Toomas" och är en symbol för Tallinn. Rådhuset är över 600 år gammalt.

54

Vy över en liten kuststad som ligger i en sluttning. Husen är mestadels låga i vitt, rött och brunt. Några båtar ligger i hamnen. Lite längre bort ser man berg och mörka moln.

57

Alperna är en ung bergskedja och har höga spetsiga bergstoppar medan Skanderna som är en gammal bergskedja och har lägre toppar med mera rundade bergsformer.

60

Karta över Västeuropa. Följande länder ingår: Irland, Storbritannien, Nederländerna, Belgien, Frankrike. Det är mycket lågland men också en del berg i söder.

I Västeuropa finns det gott om städer och vägar.

61

Det regnar ofta i länderna som ligger vid Atlanten. Den fuktiga luften från havet blåser in över land och för med sig regnmoln. Naturen är grön året om.

Ett fotografi visar ett grönt, kulligt landskap där två personer satt sig för att äta picknick. De kollar på den häftiga utsikten. En flod flyter fram i dalen nedanför och det finns inga hus – bara natur.

62

Västeuropa – befolkningskarta

Här kan man se att runt Europas större städer är det tätbefolkat. Belgien, Nederländerna och stora delar av Tyskland samt norra Italien är också tätt befolkade.

63

Många arbetar med att ta hand om människor. Till exempel som förskolläraren här på fotot. Han sitter och läser ur en sagobok för några barn.

63

Ett sätt att minska trafiken inne i storstäderna är att bygga kringleder runt städerna istället. På fotot ser man en motorväg med fyra körfält i vardera riktningen. I ena riktning flyter trafiken bra medan på andra sidan står trafiken stilla i två av körfälten.

64

I de första fabrikerna eldade man med stenkol. Den svarta röken från skorstenarna låg som en grå dimma över industristäderna. Idag vet vi att det är skadligt för miljön att elda med kol. Ändå finns det fortfarande många kolkraftverk kvar i Europa.

Bokens svartvita foto visar hur en häst fraktas över vattnet i en eka. I bakgrunden ser man höga skorstenar som bolmar ut en massa ohälsosam rök över omgivningarna.

65

Två barn i 8-årsåldern står på en maskin och jobbar. Den ena är klädd i kortbyxor och har inga skor på sig. Den andra har hängselbyxor.

65

Två europakartor som visar att det runt områdena med kolfyndigheter med tiden växte upp städer. Det är i de centrala delarna av Europa samt Storbritannien de flesta stenkols- och brunkolsfyndigheterna ligger.

Kolet hade stor betydelse förr och är en förklaring till varför Europas största städer ligger där de ligger idag.

67

Det ligger många städer och byar längs kusten. Det här fotot är från en by som heter Robin Hoods Bay. Bay är det engelska ordet för havsvik. Husen är byggda i sten. Vid kajen har man murat upp skyddsmurar. Utanför hotellet "The Bay hotell" står ett par båtar parkerade uppe på några bilkärror.

67

Harry Potter känns igen på de runda glasögonen och hans tvärrandiga halsduk i guldgult och rostrött.

68

Ett fotografi som visar en väggmålning där man bl.a. ser en långhårig kille som håller i ett vapen. Man ser även uppsträcka händer. Framför väggmålningen tränar en kille att nicka en fotboll i luften.

69

Genom London rinner floden Themsen. Över floden går flera broar. Tower Bridge är den mest kända bron över Themsen. Vid brofästena på vardera sidan är två torn byggda.

71

En kille ligger på en klippställning som stupar 200 meter rakt ner i Atlanten. Han kollar på vågorna som skvalpar in mot land. Bilden är från Cliffs of Moher på Irlands västra kust.

73

I Nederländerna finns det gott om kanaler. Om vintern blir kall kan man åka skridskor på kanalerna. På fotografiet ser man några skridskoåkare som åker förbi en väderkvarn.

75

Här har man dekorerat torget i Bryssel med så många blommor att det ser ut som en matta från luften. Mitt i blommattan står en fontän och i ändarna ser man små träd planterade i lådor. De dominerande färgerna i blommattan är gult, rött och orange.

77

Varje år kommer miljontals turister till Frankrike för att njuta av naturen. Många gamla slott är idag hotell. Det här slottet ligger i Provence. Slottet ligger på en höjd med fin utsikt ner mot en sjö. Slottet är vitt med torn i varje hörn på byggnaden.

78

Många kända konstnärer kommer från Frankrike. Den här tavlan är målad av Claude Monet (1840-1926). Tavlan visar en bro som är byggd över en damm med näckrosor.

78

På fotot har många människor samlats vid Eiffeltornet och skickat i väg en massa lila ballonger, som stiger upp mot skyn.

79

Flera miljoner människor har flyttat till Frankrike från de gamla kolonierna. De bor ofta i någon av städernas förorter. Det här är La Villette, en förort till Paris. Här ser man några barn som kollar på en öppen plan där det ser ut att finnas en stor klätterställning med olika färger.

84

En tecknad bild som visar en flod som rinner ut i havet. En stad har vuxit upp på varsin sida av flodmynningen. De olika stadsdelarna har förbindelse med varandra genom en bro. I staden med omnejd finns det många som är beroende av vatten exv. stadens invånare, industrier, jordbruket osv..

87

Det är ebb. Flera båtar ligger på stranden. Men de som äger båtarna kan vara helt lugna. Om några timmar kommer vattnet att stiga och det går att kliva i båtarna från kajen igen.

87

Illustration. Månen ligger nära jorden. Havet på den del av jorden som är närmast månen är "utsträckt", här är det flod och högt vatten. Där det är som längst ifrån månen är det ebb, vattnet står lågt.

91

Två diagram som jämför medeltemperatur i grader Celsius och nederbörd i mm. I Berlin kan temperaturen växla mellan 0 grader till +18 grader medan det i St Moritz kan vara -8 upp till +13 grader. I Berlin kommer det mellan 45 - 70 mm regn medan det i St Moritz bara kommer mellan 10 och 45 mm.

90

Karta över Centraleuropa som visar att här ligger Tyskland, Tjeckien, Polen, Slovakien, Ungern, Österrike och Schweiz. I de södra delarna finns höga berg, men i norr är det lågland. Det finns många floder här.

I Centraleuropa är det bara Tyskland och Polen som har kust mot havet. Alla de andra länderna ligger inåt land.

91

Två foton tagna på samma gata i den tyska staden Passau. Floden har svämmat över igen. Invånarna måste lämna sina hem tills vattnet har sjunkit undan. På det första fotografiet kör bilarna på gatan medan på det andra fotot tar man sig fram med båt.

92

En kille i skidkläder står högt uppe på ett berg. Han har en snowboard på ryggen. Det är strålande sol och i bakgrunden ser man snöklädda berg.

Många turister reser till Alperna varje vinter för att åka skidor.

93

Kolkraftverkens höga skorstenar släpper ut massor av tjock rök. Många naturområden i Tyskland, Polen och Tjeckien har blivit förorenade av förbränningen av kol. Så mycket att området länge kallades för Svarta Triangeln.

94

Ett svartvitt foto som visar soldater i markstrid. Soldaterna har maskingevär och hjälmar på huvudena. De är på väg fram mot själva stridsområdet där det bolmar eld och rök upp mot himlen.

95

Hitlers soldater har tagit judar i Warszawa i Polen tillfånga. De förs bort för att senare mördas i något av nazisternas utrotningsläger. På fotot ser man hur judarna går på led bevakade av beväpnade soldater.

95

Fotot visar Anne Frank som sitter vid ett bord och skriver i en bok. Anne har halvlångt, mörkt hår.

96

Äntligen var det sex år långa fasansfulla kriget slut. Människor strömmade ut på gator och torg. Några tog sig upp på bilar som tutande körde gata upp och gata ner för att fira freden. Bilden är från London. På fotot sitter människor på motorhuven på en lastbil och det står packat med folk på taket och flaket på lastbilen. Gatan kantas också av en massa folk.

97

Berlinmuren delade staden i två delar. Muren bevakades av soldater. När muren i Berlin öppnades behövde ingen längre vara rädd för vakterna på muren. Muren är nerklottra med ord och bilder. På fotot ser man hur en soldat uppe på muren får en ros av en kvinna som står nedanför muren.

99

Staden Heidelberg i södra Tyskland klarade sig undan andra världskrigets bomber. Därför står många gamla byggnader kvar i staden. På fotot ser man en bro som leder fram till en av de gamla porterna som leder in till Heidelberg. Flera av husen har fina höga torn.

100

Fördelen med vindkraft är att de inte ger några utsläpp i miljön. Det går till och med att odla alldeles intill dem. Men en del tycker att de är fula och störs av ljudet. De låter ganska mycket på nära håll. Fotot visar två stora vindkraftverk ute på en åker. En traktor plöjer marken runt vindkraftverken.

100

Fotografiet visar ett slott med många olika tinnar och torn. Slottet ligger på en höjd och omges av en mur. Det är det här slottet i Alperna som serietecknarna i Disney hade i tankarna när de ritade sagoslottet i filmen Askungen.

101

En massa människor är samlade framför Brandenburger Tor. Den gamla porten Brandenburger Tor var förr gräns mellan Väst- och Östberlin. Idag är den en symbol för fred och ett enat Tyskland.

103

Utsikten från vägarna i Schweiz kan lätt ge svindel. För att vägarna inte ska bli alltför branta har man byggt serpentinvägar som hålls upp av stora betongfundament ungefär som när man bygger en bro över ett vattendrag. På bilden ser man två bilar på en väg som svänger högt uppe i luften. Vägbanan hålls uppe av en hög betongpelare. Under vägbanan sluttar marken rakt ner mot byn nere i dalen.

105

Bland höga bergsklippor i Sankt Anton njuter en skidåkare av lössnön. Skidsystemen i Alperna är så stora att det tar flera timmar att ta sig ner för pisterna.

107

Hjordar med halvilda hästar strövar omkring på den ungerska pusan. Där betar de gräs på den vidsträckta grässlätten.

109

Bland alla gamla byggnader i Prag står det här annorlunda huset. Det kallas "det dansande huset" och byggdes 1996. Vid första anblicken frestas man att tro att det hänt något som skadat huset, men när man kollar mera noggrant ser man två cylinderformade huskroppar som markant skiljer sig från övriga hus. Den ena cylinder är mestadels i glas och kurvigt intryckt på mitten med en bottenvåningen byggd så att man skulle kunna likna väggarna vid dansande ben. Den andra delen av huset är byggd på en tjock pelare och fönster som ser ut att sitta utanpå husets väggar.

111

På fotografiet ser man prydliga, raka rader med rödbetsplantor. Vid varje rad står en lantarbetarna och rensar bort ogräs. Klimatet och jorden i Polen passar bra för odling.

118

I storstaden Madrid är gatorna vanligtvis fulla med bilar. Men här cyklar människor nakna i en demonstration för bättre miljö.

122

Karta över Östeuropa. Följande länder ingår: Ryssland, Vitryssland, Ukraina, Rumänien, Bulgarien,

I Östeuropa finns många olika naturtyper: lågland med bördiga slätter, stora barrskogar och bergskedjor som Karpaterna, Kaukasus och Uralbergen. Genom landskapet rinner flera breda floder. Några av dem är Donau, Dnepr och Volga. Floderna rinner ut i Svarta havet eller i Kaspiska havet.

123

Ett diagram som visar medeltemperatur i grader Celsius och nederbörd i mm. I Moskva kan temperaturen växla mellan -10 till +18 grader och det kan komma det mellan 40 och 100 mm regn.

Två fotografier, det ena från tundran och det andra från taigan.

1. Tundran

(Återfinns uppe vid Barents hav i norr Ryssland.)

Under sommaren är tundran ofta fylld av smältvatten från snö och is. I den våta marken växer mossor och här trivs insekter och fåglar.

2. Tajgan

Söder om tundran finns ett stort barrskogsområde som kallas för tajgan. På tajgan växer granar, tallar och lärkträd. Taigan går som ett bälte runt hela jordklotet.

124

Fattiga människor reser från sina hemländer till Västeuropas huvudstäder för att tigga. Många som tigger på Stockholms gator kommer från Rumänien.

På fotografiet sitter en kvinna klädd i svarta kläder på huk och tigger samtidigt som andra människor promenerar förbi.

125

Arbetet med att lägga ner rör på Östersjöns botten sker från fartyg. Under vattnet arbetar robotar och dykare.

På bilden står 3 personer i skyddshjälm och mask på en stor båt. De monterar ihop stora "rör" som ska ner i vattnet.

127

I augusti 1991 samlades tusentals ryssar på Röda torget i Moskva. De ville att Ryssland återigen skulle bli ett eget land och inte vara en del av Sovjetunionen. På bilden håller demonstranterna i en gigantiskt, stor rysk flagga i färgerna vitt, blått och rött.

130

Två gruvarbetare med hjälm och pannlampa står ovan jord. Efter många långa timmar nere i den mörka kolgruvan kan det vara skönt med lite dagsljus.

131

Det är tidigt på morgonen i Moskva. Under natten har ungdomar samlats och byggt en hel rad med snögubbar på en av stadens gågator. På bilden kan man se två kvinnor och ett litet barn som tittar på alla snögubbar – det är säkert uppåt 100 stycken!

132

Två män sitter i en eka och fiskar. Den ena mannen har precis fått napp.
I den stora floden Prypjats som rinner genom södra Vitryssland finns det mycket fisk.

133

Många moldaver känner stor samhörighet med folket i Rumänien. Här har de en fest tillsammans vid floden Prut. De har samlats runt ett bord med mat och dryck. En del av människorna är klädda i nationaldräkter.

134

Krim – en halvö med badturister

Vid Svarta havet ligger halvön Krim. På Krim är somrarna långa och varma. Hit åker många från Ukraina och Ryssland på sin semester. På bilden försöker en man sälja fisk som han har fångat till badturister på stranden.

135

Vintrarna på Krimhalvön i Ukraina är så milda att man kan odla vindruvor, apelsiner och citroner. Vinrankorna är planterade i långa raka rader. Pojken på bilden provsmakar dagens skörd av vindruvor.

137

Vid Donaus delta trivs miljoner av fåglar. Den här flocken med pelikaner hittar där mängder med fisk. Fotografiet visar hundratals av pelikaner som flyger över Donau.

139

Till stränderna Golden sand och Sunny beach vid Svarta havet reser många turister varje år. Här i Svarta havet är vattnet inte lika salt som i Medelhavet. På bilden springer två skrattande personer upp på stranden efter att ha badat.

139

Bulgariens huvudstad Sofia är ett viktigt transportcentrum. Från staden går järnvägar till Belgrad, Istanbul och Aten.

Bilden är tagen ovanifrån. Här finns en bred gata med många bilder och många hus i olika storlekar. Det grönskar och man kan se vattnet.

140

Ett fotografi som visar bron som förenar Europa med Asien. I förgrunden syns en minaret. På andra sidan bron ligger den europeiska delen av Istanbul. Det tar inte mer än några minuter att åka från Asien över bron till Europa.

142

Ett satellitfotografi taget på natten som visar hur upplyst Europa är. Överallt är det små ljusa prickar, men vi kan även se var Europas större städer är belägna för där flyter de små ljuspunkterna ihop till större ljusmarkeringar.

144

En tecknad bild som visar en oljeplattform ute i havet där man sänkt ner ett långt rör för att sedan borra efter olja under havsbotten olik lager.

146

När vi eldar med fossila bränslen ökar mängden koldioxid i atmosfären. Koldioxid är en växthusgas som gör klimatet på jorden varmare.

Illustrationen visar hur jordklotet svettas och har feber eftersom värmen från solens strålar stannar kvar i atmosfären.

151

Två diagram som visar medeltemperatur i grader Celsius och nederbörd i mm.

I Aten växlar temperaturen mellan +10 och +28 grader och nederbörden varierar mellan 5 och 60 mm.

I Moskva kan temperaturen växla mellan -10 till +18 grader och det kan komma det mellan 40 och 100 mm regn.

151

Vid Medelhavet är det ofta stekande sol och över 30 grader varmt. På kvällen blir det äntligen lagom varmt på stranden. Bilden visar en sandstrand vid Medelhavet där folk sitter och njuter under sina solparasoller och några barn leker vid strandkanten.

151

Floden i Spanien har torkat ut. Den tunna snustorra jorden har blåst bort eller spolats iväg i ett plötsligt skyfall. Kvar blir bara sand och grus där inget kan växa. På bilden kan man se en ensam brun växt som torkat i det torra landskapet.

152

Här hänger några klasar med blåa vindruvor. Vindruvor växer på buskar som kallas vinstockar. På hösten skördas druvorna och blir till vin. Mycket av vinet säljs till andra länder i Europa. Om man torkar vindruvorna får man russin eller korinter.

152

En kvinna rensar bort ogräs på ett fält.

Vattnet sprids över odlingarna med vattenspridare eller slangar på marken som droppar direkt på grödorna.

155

Fotografiet visar sandstranden i en liten badvik mellan klippor som reser sig upp runt stranden. Solparasollerna lyser upp stranden som färgglada svampar.

Om man badar i havet vid Algarvekusten badar man i Atlanten. Vattnet i Atlanten är mycket kallare än i Medelhavet.

157

Det är många européer som tillbringar semestern på en strand i Spanien. På bilden ligger massor av människor och solar under färgglada parasoll på en badstrand.

159

I Rom kör mopeder och vespor på gatorna bland antika gamla statyer och byggnader.

160

Turisterna åker gärna gondol på kanalerna mellan husen i Venedig. En gondol är en liten långsmal flatbottnad båt. Den som kör båten står upp och använder en åra för att ta sig fram. Passagerarna sitter ned i mitten av båten.

161

Utomhusteatern Colosseum byggdes för 2 500 år sedan. En stor del av teatern står fortfarande kvar i Rom.

163

På ön Santorini ligger de vitkalkade husen så långt ut på klipporna att de nästan ser ut att kunna ramla rakt ner i havet.

165

En karta över Balkanhalvön

Tidigare låg här ett stort land som hette Jugoslavien. Idag är Jugoslavien uppdelat i sju olika länder:

Slovenien, Kroatien, Bosnien och Hercegovina, Montenegro, Serbien, Kosovo och Makedonien.

167

I Dubrovnik finns många stenhus med tegelröda tak. Runt staden går en tjock försvarsmur.

168

Flickan går över Mostarbron som reparerades efter kriget. Bron är en symbol för freden i Bosnien och Hercegovina.

169

Belgrad betyder den vita staden. Ett bra namn eftersom det finns många vita byggnader och gator i staden.

På bilden är det kväll och många människor är ute och går. Ett grönt sken lyser längs med gatan som kantas av vita hus.

170

Från Montenegros höga berg ser man långt ut över Medelhavet.

På bilden ser vi 4 personer som sitter en bit upp i bergen. Det ser varmt ut och är alldeles grönt. De har utsikt över Medelhavet!

172

Sankt Peterskyrkan

Tusentals katoliker har samlats på Petersplatsen för att lyssna på påven. De står framför kyrkans ingång som har höga pelare och statyer som föreställer Jesus och hans lärjungar.

172

Längst upp i staden San Marino finns en gammal borg från medeltiden. Från borgen kan man se långt ut över landskapet nedanför.